

DAFTAR PUSTAKA

A. Arsip dan Dokumen Resmi Pemerintah

Algemeene Secretaris, G.R. Erdbrink, twintigsten (20) November 1920

Besluit van den Gouverneur General van Nederlandsch Indie 15 November 1911 no 19.

Besluit van den Gouverneur General van Nederlandsch Indie 5 Juli 1909 no 18.

Besluit van Gouverneur General (GG) van Nederlandsch Indie No 16 No 1920 No 34

Besluit van den Gouverneur General van Nederlandsch Indie 7 Januari 1910 No. 1.

Besluit van Gouverneur General van Nederlandsch Indie tanggal 8 Agustus 1924 no. 32-33.

Besluit van Gouverneur General van Nederlandsch Indie tanggal 14 Oktober 1924 no. 28.

Departement van Landbouw, Jaarboek van Het Departement van Landbouw, Nijverheid En Handel in Nederlandsch-Indië, Batavia: Landsdrukkerij, 1913.

Economische Zaken, Department van. Volkstelling 1930, Deel V, Inhemische Bevolking van Borneo, Celebes, de Kleine Soenda Eilanden en de Molukken. Batavia: Landsdrukkerij, 1936.

Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië. Nijhoff, Brill, 1917.

Lith, P.A. van der. *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, Tweede Deel. 's-Gravenhage-Leiden: Martinus Nijhoff-E.J. Brill, 1935.*

Koloniaal Verslag van Nederlandsch Oost-Indie. Gedrukt ter Algemeene Landsdrukkerij, 1903.

----- *Gedrukt ter Algemeene Landsdrukkerij, 1914.*

Lith, P.A. van der. *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, Tweede Deel. 's-Gravenhage-Leiden: Martinus Nijhoff-E.J. Brill, 1935.*

Nijverheid en Handel, Centraal Kantoor voor de Statistiek van het Departement van Landbouw. "Indisch Verslag 1938." Batavia: Statistisch Jaaroverzicht Van Nederlandsch – Indië Over Het Jaar 1937, 1938.

- . “Indisch Verslag 1940.” Batavia: Statistisch Jaaroverzicht Van Nederlandsch – Indië Over Het Jaar 1939, 1940.
- . “Indisch Verslag 1941.” Batavia: Statistisch Jaaroverzicht Van Nederlandsch – Indië Over Het Jaar 1940, 1941.
- Staatsblad no 9 tahun 1910 tentang pembentukan Afdeling Oost Celebes*
- Staatsblad No 467 tahun 1924 tentang Onder Afdeeling Teokang Besi Eilanden.*
- Staatsblad van Nederlandsch-Indie*, 1920 No. 817. Zelfbesturen, Haven, Celebes en Onderhoorigheden.
- Vonk, H. W. *Memorie van het Landschap Laiwoei*. [s.n.], 1928.

B. Buku, Disertasi, dan Artikel Jurnal

- Abendanon, E.C. *Midden-Celebes-expeditie* (Leiden: E.J. Brill, 1915)
- . *Geologische en Geographische Doorkruisingen van Midden-Celebes, (1909—1910)*. Vol. Deel IV. Leiden: Boekhandel En Drukkerij Voorheen E . J. Brill, 1917.
- Abidin, A. Zainal. “The Emergence of Early Kingdoms in South Sulawesi.” *Southeast Asian Studies* (Kyoto University) 20, no. No.4. (Maret 1983): 455–91.
- Alifuddin, Muhammad. “Islam Buton, Interaksi Islam dengan Budaya Lokal.” *Disertasi*: Yogyakarta, Sunan Kalijaga, 2006.
- Amirell, Stefan Eklöf. “Pirates and Pearls: Jikiri and the Challenge to Maritime Security and American Sovereignty in the Sulu Archipelago, 1907–1909.” *International Journal of Maritime History* 29, no. 1 (February 2017): 44–64.
- Ammarell, Gene. *Bugis Navigation*. New Haven: Yale University Press and Southeast Asia Studies Program, 1999.
- Anceaux, Je. *The Wolio language*. Leiden, Netherlands: Brill, 2016.
- Andaya, Leonard Y. “Local Trade Networks in Maluku in the 16th, 17th and 18th Centuries.” *Cakalele* 2, no. 2 (1991): 71–96.
- . Warisan Arung Palakka, Sejarah Sulawesi Selatan Abad Ke-17. Makassar: Ininnawa, 2004.

- . *Dunia Maluku, Indonesia Timur Pada Zaman Modern Awal*. Yogyakarta: Ombak, 2015.
- Anderson, Benedict Richard O'Gorman. *Language and power: Exploring political cultures in Indonesia*. USA: Cornell University Press, 1990.
- Asrawati. "Eksplorasi Hutan di Muna 1906 -1936." *Thesis*, Yogyakarta: Gadjah Mada, 2006.
- Asrif dan La Ode Usra (peny., *Gau Satoto: Kearifan Lokal Orang Wakatobi*, Yogyakarta: FramePublishing, 2015.
- Azra, Azumardi. *Jaringan Ulama Timur Tengah dan Kepulauan Nusantara Abad XII dan XIII*. Bandung: Mizan, 1994.
- Bassett, D. K. "English Trade in Celebes, 1613-1667." *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society* 31, no. 1 (1958), hlm. 1–39.
- Basu, Dilip K. *The Rise and Growth of the Colonial Port Cities in Asia*. Berkeley, California: University of California Press, 1985.
- Berg, E.J. van den. "Mededelingen uit de verslagen van Dr E.J. van den Berg; Taalamptenaar op Buton 1936-1941." *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 110, no. 2 (1954), hlm. 154–84.
- Berg, Rene van den. "The place of Tukang Besi and the Muna-Buton languages." Dalam *Issues in Austronesian historical phonology*, disunting oleh John Lynch, 87–114. Canberra Australia: Pacific Linguistics Research School of Pacific and Asian Studies The Australian National University, 2003.
- Bhurhanuddin, B., Syamsuddin, A.M. Zahari, dan Ch. Pingak. *Sejarah Daerah Sulawesi Tenggara*. Jakarta: Proyek Penelitian dan Pencatatan Kebudayaan Daerah, 1979.
- Bintarto, R. *Geografi Kota*, Yogyakarta: Ghalia Indonesia, 1977.
- Blink, H. *Nederlandsch Oost-Indië Als Productie- En Handelsgebied, Een Economisch-Geographische Studie van Het Heden En de Ontwikkeling Gedurende de Laatste Eeuw*, 's-Gravenhage: Mouton & Co., 1914.
- Bosscher, C., dan P.A. Matthijsen. "Schetsen van de Rijken van Tomboekoe en Banggai." *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land-, en Volkenkunde* Vol. II. 1854.

- Bothe, A. CHR. D. "De asfaltgesteenten van het eiland Boeton, hun voorkomen en economische beteekenis." *De ingenieur, M. Mijnbouw 19, no. 4.* (1928), hlm. 27–45.
- BPNB Makassar. *Dari Kale Gowa ke Somba Opu: Merajut Simpulsimpul Pertahanan Kerajaan Gowa di Sulawesi Selatan.* Makassar: Identitas Unhas dan Danarosi Media, 2013.
- Broersma, R. "De Beteekenis van Selebes' Oostkust voor den Handel." *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap DEEL XLVIII, Tweede Serie,* 1931, hlm. 1039–50.
- Broeze, Frank, ed. *Brides of the Sea: Port Cities of Asia from the 16th – 19th Centuries,* Kissington: New South Wales University Press, 1989.
- Chamberd-Loir, Henri dan Hasan M. Ambary (peny.). *Panggung Sejarah, Persembahan kepada prof. Dr. Denys Lombard.* Jakarta: Ecole Francaise d'Extreme-Orient, Puslit Arkeologi Nasional, dan Yayasan Obor Indonesia, 1999.
- Clercq, F. S. A. De. *Bijdragen tot de Kennis der Residentie Ternate.* Leiden: E.J. Brill, 1890.
- Colombijn, Freek, et al., (ed.), *Kota Lama Kota Baru, Sejarah Kota-Kota Di Indonesia,* Yogyakarta: Kerjasama Ombak dan NIOD, 2005
- Couvreur, J. *Etnografisch Overzicht van Moena. Raha:* Naskah ketikan tidak diterbitkan, 1935.
- Crawfurd, John F.R.S. *History of the Indian Archipelago: Containing an Account of the Manners, Arts, Languages, Religions, Institutions, and Commerce of its Inhabitants.* Edinburgh and London: United for Archibald Constable and Co., 1820.
- Cummings, William. "History-Making, Making History: Writing the past in early Modern Makassar." Thesis, University of Hawa'i, 1999.
- Cummings, William. *The Makassar Annals,* Netherlandsch: KITLV Press, 2010.
- Dick, Howard W. *Industri Pelayaran Indonesia, Kompetisi dan Regulasi.* Jakarta: LP3ES, 1990.

- . “Steam Navigation and State Formation” in *The Late Colonial State in Indonesia, Political and Economic Foundations of the Netherlands Indies, 1880 – 1942*, disunting oleh Robert Cribb. Leiden: KITLV Press, 1994.
- Howard W. Dick, Vincent J.H. Houben, J. Thomas Lindblad, dan Thee Kian Wie, (peny.) *The emergence of a national economy: an economic history of Indonesia, 1800–2000*, Honolulu: Hawai'i University Press, 2002, hlm. 111–52.
- Djalumang, Haryanto. *Sejarah Kota Luwuk*. Luwuk: Yayasan LP3M Insan Cita dan Dinas Kebudayaan dan Periwisata Kab. Banggai, 2013.
- Donohue, Mark. *A Grammar of Tukang Besi*. Berlin: Mouton de Gruyter Grammar Library series No. 20., 1999.
- Dormeier, J. J. “Geschiedkundige Aanteekeningen Betreffende Banggai en Gapi”, *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië* 102, no. 3/4de (1943), hlm. 555–71.
- Duke, M. Said. “Pembentukan Propinsi Sulawesi Tenggara 1950–1978: Studi Konflik dan Integrasi.” *Thesis*, Jakarta: Universitas Indonesia, 1997.
- . “Peranan Benteng Keraton Buton Dalam Sistem Pertahanan Keamanan Kesultanan Buton.” *Laporan Penelitian*. Kendari: Universitas Haluoleo, 1989.
- Muslimin A.R Effendy (ed.), *Kontinuitas Dan Perubahan Sejarah Sulawesi Selatan*, Yogyakarta: Ombak, 2004.
- Ellen, Roy. *On the Edge of the Banda Zone: Past and Present in the Social Organization of a Moluccan Trading Network*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2003.
- Engelhard, H. E. D. “Mededelingen over Het Eiland Seleijer.” *Bijdragen Tot de Taal-, Land- En Volkenkunde van Nederlandsch-Indië* 8, no. 2. 1884, hlm., 264–503.
- Evers, Hans-Dieter. “Traditional Trading Networks of Southeast Asia.” *Archipel* 35. 1988, hlm. 89–100.
- Fahimuddin, M. Mu'min (peny.), *Menafsir Ulang Sejarah dan Budaya Buton*, Baubau: Respect, 2011

- Fox, James J. "Notes on the southern voyages and settlements of the Sama-Bajau." *Bijdragen tot de Taal-, Land-en Volkenkunde 4de Afl*, no. 33, 1977, hlm., 459–65.
- . "Bajau Voyages to the Timor Area, The Ashmore Reef and Australia." *Makalah Simposium on Bajau*, Jakarta: LIPI, 1993.
- . "Re-Considering Eastern Indonesia." *Asian Journal of Social Science, Special Focus, Eastern Indonesia under Reform, The Global, the National and the Local* 39, no. 2., 2011, hlm. 131–49.
- Fraanssen, CH. F. Van. "Drie Plaatsnamen uit Oost-Indonesie in de Nagara-kertagama: Galiyo, Muar en Wwanin en de Vroege Handels-Geschiedenis van de Ambonse Eilanden." *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde Deel 132, 2/3de Afl.* 1976, hlm., 293–305.
- Frijling, Frijling. "Afbakening van het Gebruik, te Maken van Artikel 3 der Korte Verklaring, Bijlage 7. Missive van den Wd. Directeur van L (Gouvernements renvooi van 25 d.a.v. No 28 (Gouvernements renvooi van den 25sten d.a.v. No. 28411), houdende voorstellen met betrekking tot het van Gouvernementswege in geregeld beheer en exploitatie nemen van de bosschen in het landschap Boeton van het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden.". 12 Februari 1909.
- Gaynor, Jennifer L. "Tiworo in the Seascape of the Spice Wars." *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient* 103, 2017, hlm., 237–256.
- . "Maritime Ideologies and Ethnic Anomalies Sea Space and the Structure of Subalternity in the Southeast Asian Littoral." *Dalam Seascapes: Maritime Histories, Littoral Cultures, and Transoceanic Exchanges*, Honolulu: University of Hawai'i Press, 2001, hlm., 53–68.
- Goehart, O.H. "Drie Landschappen in Celebes (Banggaai, Toembongkoe en Mori) Deel 1", *Tijdschrift voor Indische Taal, Land. en Volkenkunde Deel L.* 1908, hlm. 442–548.
- Hadara, Ali. "Sistem Pelayaran dan Perdagangan Masyarakat Kepulauan Wakatobi: Tinjauan Kependidikan Sejarah." *Skripsi*, Kendari: Univesitas Haluoleo, 1987.

- . "Gau Satoto dalam Perspektif Sejarah Wakatobi." *Dalam Gau Satoto: Kearifan Lokal Orang Wakatobi*, disunting oleh Asrif dan La Ode Usra, Yogyakarta: FramePublishing, 2015, hlm., 1–11.
- Haeruddin. *Akhir dari Persekutuan, Aneksasi Buton dalam Pax Nederlandica 1900-1918*. Yogyakarta: Ombak, 2013.
- . "Akhir dari Persekutuan; Aneksasi Buton dalam Pax-Nederlandika, 1905-1918." *Thesis.*, Gadjah Mada, 2015.
- Haliadi, Teuku Ibrahim Alfian, dan Kuntowijoyo. "Buton Islam dan Islam Buton 1873-1938." *Sosiohumanika* 13, no. 2 (September 2000): 477–90.
- Haliadi. "Islam Buton dan Buton Islam: Islamisasi, Kolonialisme, dan Sinkretisasi Agama" 1873-1938." *Thesis*, Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada, 2000.
- Hamid, Abdul Rahman. *Spirit Bahari Orang Buton*. Yogyakarta: Ombak, 2010.
- Harry A. Poeze (peny.), *Excursies in Celebes: en Bundel Bijdragen bij het afscheid van J. Noorduyn als directeursecretaris van het Koninklijk Instituut voor Taal- Land- en Volkenkunde*, disunting oleh Leiden: KITLV Press, 1991
- Hasim, Rustam. "Dari Monopoli hingga Pelabuhan Bebas: Aktivitas Perdagangan di Karesidenan Ternate 1854-1930." *SASDAYA: Gadjah Mada Journal of Humanities* 3, no. 2 (2019), hlm. 151–79.
- Hasselt, Jh. L. van. "De Assaineering van Baoe-Baoe, Hoofdplaats van de Onderafdeeling Boeton (Zuid-Oost Celebes)." In *Mededeelingen van den Dienst, der Volksgezondheid in Nederlandsch-Indië*, (Peny.) C. D. De Langen, J. Huizinga, dan S. L. Brug, 74–93. Leiden: ANNO, 1925.
- Henley, David. *Fertility, Food and Fever: Population, Economic and Environment in North and Central Sulawesi, 1600-1930*. Leiden: KITLV Press, 2005.
- Herfkens, J.W.F. *De Expeditien Naar Boni 1859-1860*. Vol. II. Leiden: Militaire Academie, 1900.
- Husein, A. Chalik, B. Bhurhanuddin, dan Anhar Gonggong. *Sejarah Sosial Sulawesi Tenggara*. Jakarta: Depdikbud, 1984.

Jierkens, J. W.F. *De Expeditiën Naar Boni, 1859—1860.* Leiden, Netherlands: Militaire Academie, 1900.

Jones, Steve. *Antonio Gramsci*, London dan New York: Routledge, Taylor & Francis, 2006

Jordan, Amy J. "The Price of Spice: Archaeological Investigations of Colonial Era Nutmeg Plantations on the Banda Islands, Maluku Province, Indonesia. *Thesis Doctoral*" Washington: University of Washington, 2016.

Kartodirdjo, Sartono. *Pendekatan Ilmu Sosial dalam Metodologi Sejarah*. Jakarta: Gramedia, 1992.

----- . *Pengantar Sejarah Indonesia Baru: 1500-1900 Dari Emporium Sampai Imporium*. 1 ed. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama, 1992.

Kaunang, Ivan R.B, Haliadi Haliadi, dan La Ode Rabani. *Jaringan Maritim Indonesia, Sejarah Toponim Kota Pantai di Sulawesi*. Jakarta: Direktorat Sejarah, Direktorat Jenderal Kebudayaan Kemendikbud, 2016.

Kerr, Thor, at al. (ed.). *Urban Studies: Border and Mobility: Proceedings of the 4th International Conference on Urban Studies (ICUS 2017), December 8-9, 2017*, London: Taylor & Francis, 2019.

Kielstra, E. B. "Het sultanaat van Boeton." *Onze Eeuw, Maandschrift voor staatkunde, letteren, wetenschap en kunst* 4 (1908), hlm. 452–72.

Kleinen, John dan Manon Osseweijer *Pirates, Ports, and Coasts in Asia, Historical and Contemporary Perspectives*, (peny.) Singapore: ISEAS, 2010

Klift, H. van der. "De Ontwikkeling van Het Zendingswerk Op Z. O. Celebes." *Tijdschrift Voor Zendingswetenschap "Mededeelingen"* 77ste Jaargang (1933): 161–77.

Klift—Snijder, A. G. en H. Van Der. *La Matoengga*. Rotterdam: Nederlandsche Zendingsvereeniging, 1920.

Knaap, Gerrit, dan Heather Sutherland. *Mansoon Traders: Ships, Skippers and Commodities in Eighteenth-century Makassar*. Leiden: KITLV Press, 2004.

- Knight, G. Roger. *Sugar, Steam and Steel: The Industrial Project in Colonial Java, 1830-1885*. Leiden-Boston: Brill-University of Adelaide Press, 2014.
- Kruijt, ALB. C. "Het Ijzer in Midden-Celebes." *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië* Deel 53, no. 1/2de Afl., (1901): 148–60.
- "Lapjesgeld op Celebes." in *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, Deel LXXIII*. Leiden: Uitgegeven Door het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, 1933.
- Kuntowijoyo. *Metodologi Sejarah*. Yogyakarta: Tiara Wacana, 1994.
- *Penjelasan Sejarah*. Yogyakarta: Tiara Wacana, 2008.
- Landbouw, *Departement van. Jaarboek van Het Departement van Landbouw in Nederlandsch-Indië 1909*. Batavia: Landsdrukkerij, 1910.
- Lapien, A.B. "Nusantara: Silang Bahari." in Henri Chamberd-Loir dan Hasan M. Ambary (peny.). *Panggung Sejarah, Persembahan kepada prof. Dr. Denys Lombard*. Jakarta: Ecole Francaise d'Extreme-Orient, Puslit Arkeologi Nasional, dan Yayasan Obor Indonesia, 1999.
- "Laut Sulawesi: The Celebes Sea, from Center to Peripheries." *Moussons*, no. 7 (2003), hlm. 3–16.
- *Orang Laut-Bajak Laut-Raja Laut, Sejarah Kawasan Laut Sulawesi*. Jakarta: Komunitas Bambu, 2011.
- Leur, J.C.van. *Indonesian Trade and Society, Essays in Asian Social and Economic History*. Leiden: Foris Publication, 1953.
- Lewis, Dianne. "British Trade To Southeast Asia In The Seventeenth And Eighteenth Centuries Revisited." *New Zealand Journal of Asian Studies* 11, no. 1 (June 2009) (2009), hlm. 49–59.
- Liebner, H.H., "Indigenous Concepts of Orientation of South Sulawesian Sailors,." dalam *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde Vol: 161, No. 2* (2005), hlm. 269–317.
- Ligtvoet, A. "Beschrijving en Geschiedenis van Boeton." In *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde Vol 1. No. 1* (1878)

- Lindblad, Thomas J. *Het Belang van de Buitengewesten: Economische Expansie en Koloniale Staatvorming in de Buitengewesten van Nederlands-Indië 1870-1942*. Amsterdam: Neha, 1989.
- . "Economic Aspects of the Dutch Expansion in Indonesia, 1870-1914." *Modern Asian Studies* Vol. 23, no. No. 1 (1989), hlm. 1-24.
- . "The late colonial state and economic expansion, 1900-1930s." In Howard W. Dick, Vincent J.H. Houben, J. Thomas Lindblad, dan Thee Kian Wie, (peny.) *The emergence of a national economy: an economic history of Indonesia, 1800-2000*, Honolulu: Hawai'i University Press, 2002, hlm. 111-52.
- Macknight, C.C. "The Nature of Early Maritime Trade: Some Points of Analogy from the Eastern Part of the Indonesian Archipelago." *World Archaeology* Vol. 5, no. No. 2 (Oktober 1973): 198-208.
- Mahid, Syakir, Haliadi Sadi, dan Wilman Darsono. *Sejarah Kerajaan Bungku*. Yogyakarta: Ombak, 2012.
- Malihu, La. "Buton dan Tradisi Maritim: Kajian Sejarah tentang Pelayaran Tradisional di Buton Timur 1957-1995." *Thesis*, Universitas Indonesia, 1998.
- Mappangara, Suryadi. "Kerajaan Bone Abad XIX." *Thesis*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada, 1996.
- Naim, Mohtar. *Merantau: Pola Migrasi Suku Minangkabau*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press, 1984.
- Noor, M. Mulki Mulyadi. "Kendari Port Development: The Meeting Point of Shipping and Trade Route in East Coast of Sulawesi, 1831-1945." *Journal of Maritime Studies and National Integration*. Vol. 2, no. 2 (2019), hlm. 75-85.
- Noorduyn, J. "The languages of Sulawesi." in *Pacific Linguistics, Series A. Occasional Papers 81*, 1991, hlm. 137-50.
- Ougaard, Morten, "Dimensions of Hegemony," *Cooperation and Conflict* 23, no. 4 (1 September 1988), hlm. 197-214.
- Pelras, Cristian (Peny.), *Dialog Prancis-Nusantara, Aneka Ragam Pendekatan Dalam Penelitian Ilmu-ilmu Sosial dan Budaya*

- Tentang Asia Tenggara Maritim.* Jakarta: Yayasan Obor Indonesia, 1998.
- . *Manusia Bugis.* Jakarta: Nalar bekerjasama dengan Forum Jakarta Paris, dan Ecole Francaise d'Extreme-Orient, 2006.
- Phaff, J. M. "Kustbeschrijving van Den Oost-Indischen Archipel." In Van der Stock, (ed.) *De Zeeën Van Nederlandsch Oost-Indië*, Leiden: E.J. Brill, 1922, hlm. 359–94
- Poelinggomang, Edward L. *Makassar Abad XIX, Studi tentang Kebijakan Perdagangan Maritim.* Jakarta: Kepustakaan Populer Gramedia, 2002.
- . *Kerajaan Mori, Sejarah Sulawesi Tengah.* Jakarta: Komunitas Bambu, 2008.
- Poeze, Harry A., dan Pim Schoorl. *Excursions in Celebes.* Leiden: KITLV Press, 1991.
- Pradadimara, Dias. "Dari Makassar Ke Makassar: Aspek Demografi Dan Politik Proses 'Etnisasi' Sebuah Kota." *Makalah Seminar*, Yogyakarta: Gadjah Mada University IV, no. 1 (2013), hlm. 196.
- Prince, Ge'. "Kebijakan Ekonomi di Indonesia 1900-1942." dalam Thomas J. Lindblad (peny.), *Sejarah Ekonomi Modern Indonesia*, Jakarta: LP3ES, 2000.
- Rabani, La Ode, "Migrasi dan Perkembangan Sosial Ekonomi Masyarakat Kepulauan Tukang Besi Kabupaten Buton 1961-1987." *Skripsi*, Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada, 1997.
- . "Dari Kota Buton ke Kota Bau-Bau: Studi tentang Perubahan Nama Kota 1930-1960." *Laporan Penelitian dan Penulisan Sejarah*, Jakarta: Kerjasama LIPI-NIOD, 2005.
- . "Morfologi Dan Infrastruktur Kota Buton 1911-1964." In Freek Colombijn, Purnawan Basundoro, and Johny A. Khusyairi (ed.), *Kota Lama Kota Baru, Sejarah Kota-Kota Di Indonesia*, Yogyakarta: Kerjasama Ombak dan NIOD, 2005, hlm., 313–35.
- . "Melacak Jaringan Pelayaran dan Perdagangan Masyarakat Buton, Sulawesi Tenggara: Pendekatan Linguistik." *Paper International Conference on Language Education (ICOLE)*, Makassar, 23 November 2009.

- . *Kota Kota Pantai di Sulawesi Tenggara*. Yogyakarta: Ombak, 2010.
- . “Social Movements in Southeast Sulawesi, 1906-1942.” *Jurnal Humaniora Vol. 22, no. 1* (Februari 2010), hlm. 14–21.
- . “Menafsir Ulang Hikayat Sipanjonga Sebagai Sumber Sejarah Buton, Konsekuensi Historiografis dan Analisisnya.” dalam M. Mu’min Fahimuddin, (peny.), *Menafsir Ulang Sejarah dan Budaya Buton*, Baubau: Respect, 2011, hlm., 1–15.
- . “Migrasi dan Komunitas Bajau (Wakatobi) dalam Perdagangan Nusantara.” *Paper Seminar on Bajau Comunities in Southeast Asia*, Kuala Lumpur: University of Malaya, 2012.
- . “Komunitas Bajau: Perubahan dan Kelangsungannya di Wakatobi, Sulawesi Tenggara.” *Diakronika 16, no. 1* (Juni 2016), hlm. 1–10
- . “Penyelundupan dan Terbentuknya Kawasan Ekonomi Maritim Wakatobi Tahun 1980-an.” *Lembaran Sejarah 12, no. 2* (Okt 2016), hlm. 132–43.
- . *Porambanga, Sabangka, Sarope dalam Masyarakat Wakatobi*. Jakarta: Direktorat Sejarah, Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan, 2017.
- . “Perdagangan Maritim di Pantai Timur Sulawesi Timur pada awal Abad XX.” *Makalah Konferensi Nasional Sejarah XX sub Tema Perdagangan Maritim*. Jakarta: Masyarakat Sejarawan Indonesia bekerja sama dengan Direktorat Sejarah Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan, 2016.
- . “Commercial activities and development of the towns in the west side of Banda Sea Indonesia, early twentieth century.” Dalam *Proceedings Urban Studies: Border and Mobility*, London dan New York: Routledge, 2019, hlm. 47–52.
- Rabani, La Ode, and Adhi Rahman Bani. “Resources of Culinary in Small Islands: Maritime Exchange Network in Tukang Besi Islands, Wakatobi, Southeast Sulawesi.” *Paper International Seminar, on The Culinary in Wallacea Line: Cultural, Historical, and Socio-Economic Perspectives*. Manado: BPNB, 2019.

- Rahman, Darmawan Mas'ud, Mohammad Natsir, dan Abdul Rifai Husain. *Pertumbuhan Kota Pantai Makassar*. Makassar: Pemda Tk. I Sulawesi Selatan, 1994.
- . *Indonesia Heritage: Early Modern History*. Singapore: Didier Millet, Archipelago Press, 1996.
- Reid, Anthony. *Dari Ekspansi hingga Krisis 1450-1680: Jaringan Perdagangan Global*. Vol. II. Jakarta: Yayasan Obor Indonesia, 1999.
- Rijneveld, J. C. van. *Celebes of Veldtogen Der Nederlander op het Eiland Celebes in de Jaaren 1824 en 1825*. Breda, Broese & Comp., 1840.
- Robinson, Kathryn May. *Stepchildren of Progress: The Political Economy of Development in an Indonesian Mining Town*. Albany-New York: State University of New York Press, 1986.
- Roderich, Ptak. "The northern trade route to the spice islands: South China Sea-Sulu Zone-North Moluccas (14th to early 16th century)." *Archipel* 43, (1992), hlm., 27-56.
- Rosdin, Ali. "Nilai-Nilai Kehidupan Masyarakat Buton: Kajian Filologi dan Sosiologi Sastra serta Suntingan Teks dan Terjemahan terhadap Naskah Kabanti Ajonga Yinda Malusa." *Disertasi*, Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada, 2015.
- Schoorl, J.W. "Het 'Eeuwige' verbond tussen Buton en de VOC, 1613-1667." Dalam Harry A. Poeze (peny.), *Excursies in Celebes: en Bundel Bijdragen bij het afscheid van J. Noorduyn als directeur-secretaris van het Koninklijk Instituut voor Taal- Land- en Volkenkunde*, disunting oleh Leiden: KITLV Press, 1991, hlm., 21-61
- . "Power, Ideology and Change in the early state of Buton." Dalam G.J. Schutte, (peny.) *State and Trade in the Indonesian Archipelago*, Leiden: KITLV Press, 1994, hlm., 17-59.
- Schoorl, Pim. *Excursies in Celebes: En Bundel Bijdragen Bij Het Afscheid van J. Noorduyn Als Directeur-secretaris van Het Koninklijk Instituut Voor Taal- Land- En Volkenkunde*. Leiden: KITLV Press, 1991.
- . *Masyarakat, Sejarah, dan Budaya Buton*. Jakarta: Djambatan, 2003.

- Schutte, G.J. (peny.) *State and Trade in the Indonesian Archipelago*, Leiden: KITLV Press, 1994,
- Shouton, M. *The Navel of the Prahu: Meaning and Value in the Maritime Trading Economic of a Butonese, Village*. Cambera: Australia National University, 1995.
- Spielmann, Percy Edwin, dan A.C. Hughes. *Asphalt roads*. London: Edward Arnold & Co., 1936.
- Spit, Henricus .J. “De Indische Zelfbesturende Landschapen. Hun Mate van Zelfstandigheid.” *Thesis*, Utrecht: Rijksuniversiteit, 1911.
- Spyer, Patricia. *The Memory of Trade, Modernity’s Entanglements on an Eastern Indonesia Island*. Durham dan London: Duke University Press, 2000.
- Staden ten Brink, P.B. van. *Zuid-Celebes; Bijdragen Tot de Krijgsgeschiedenis En Militaire Geographie Aan de Zuidelijke Landtong van Het Eiland Celebes*, Ten Dienste van Officieren Der Land- En Zeemagt. Nederlands: Koninklijk Instituut voor de Tropen, 1884.
- Stapel, F.W. “Het Bongais Verdrag.” *Thesis*. Rijksuniversiteit, 1922.
- Steevensz, Aug. “De asphaltgesteenten van het eiland Boeton, hun voorkomen en economische beteekenis.” *De Ingenieur* 43, no. 9 (1928): 77–78.
- Stok, van der, (ed.) “De Zeeën van Nederlandsch-Indië.” *Dalam Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap*. Leiden: Boekhandel En Drukkerij Voorheen E. J. Brill, 1922.
- Streetland, B. *Olie-Industrie (Plantaardige in Nederlandsch Indie)*, Batavia: Landsdrukkerij, Mededeelingen van de Commissie van Fabrieksnijsverheid in Nederlandsch-Indië, No. 4, 1918.
- Sulistiyono, Singgih T. “Perkembangan Pelabuhan Cirebon Dan Pengaruhnya Terhadap Kehidupan Sosial Ekonomi Masyarakat Kota Cirebon 1859-1930.” *Thesis*, Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada, 1994.
- “The Java Sea Network: Patterns in The Development of Interregional Shipping and Trade in the Process of National Economic Integration in Indonesia, 1870s-1970s.” *Thesis*, Leiden University, 2003.

- , “The Expulsion of KPM and its Impact on the Inter-island Shipping and Trade in Indonesia, 1957–1964.” *Itinerario Volume 30, Issue 02* (Juli 2006), hlm. 104–28.
- Sutherland, Heather, and P.J.M. Nas. “Eastern Emporium and Company Town: Trade and Society in Eighteenth Century Makassar.” In *The Indonesian City: Studies in Urban Development and Planning*. Dordrecht: Foris Publication, 1985.
- Sutherland, Heather. “Kontinuitas Dan Perubahan dalam Sejarah Makassar: Perdagangan Dan Kota Di Abad Ke-19.” dalam Muslimin A.R Effendy (ed.), *Kontinuitas Dan Perubahan Sejarah Sulawesi Selatan*, Yogyakarta: Ombak, 2004, hlm., 3–40.
- Taalami, La Ode. “Hikayat Negeri Buton, Analisis Jalinan Fakta dan Fiksi dalam Struktur Hikayat dan Fungsi Serta Edisi Teks.” *Disertasi*, Bandung: Universitas Padjajaran, 2012.
- Tagliacozzo, Eric. “Trade, Production, and Incorporation. The Indian Ocean in Flux, 1600–1900.” *Itinerario Volume 26, Issue)1* (2002), hlm. 75–106.
- Tahara, Tasrifin, Abdul Rahman Hamid, dan La Ode Abdul Ghaniyu Siadi. *Nilai Budaya Bahari Sabangka Asarope; Tradisi Pelayaran Orang Buton*. Jakarta: Direktorat Sejarah dan Nilai Budaya, Direktorat Jenderal Kebudayaan Kemendikbud, 2015.
- Thalha, Arsyad. Kabupaten Sulawesi Tenggara Fase Perkembangan ke Status Propinsi. Kendari: Biro Hukum Sekretariat Wilayah Daerah Tingkat I Sulawesi Tenggara, 1985.
- Thomas, Linda, dan Shan Wareing, ed. Thomas, Linda, and Shan Wareing. *Language, society and power: An introduction*. Routledge, 2004. London and New York: Routledge, 2004.
- Tieken-Boonstra, Ingrid. “Of Social Networks and Linguistic Influence: The Language of Robert Lowth and His Correspondents.” *International Journal of English Studies (University of Murcia)* 5, no. 1 (2005), hlm. 135–57.
- Touwen, Jeroen. “Extremes in the Archipelago: Trade and Economic Development in the Outer Island of Indonesia, 1900–1942.” *Thesis*. Rijkuniversiteit, 1997.

- . “Paternalisme en protest. Ethische Politiek en nationalisme in Nederlands-Indië, 1900-1942.” *Leidschift* 15, no. 3 (Desember 2000), hlm. 67–94.
- Udu, Sumiman. “Tradisi Bhanti-Bhanti Wakatobi: Pementasan, Formula, dan Komposisi Skematiknya.” *Disertasi*, Yogyakarta: Gadjah Mada, 2016.
- Uhlenbeck, O. A. “De Tomori-Expeditie in 1856.” Dalam *Mededelingen Betreffende het Zeewezen, Eerste Deel*, hlm. 49–115. Den Haag: ’s-Gravenhage, De Zorg van het Departeement van Marine, 1861.
- Velthoen, Esther J., dan Gregory L. Acciaoli. “Fluctuating States, Mobile Populations: Shifting Relations of Bajo to Local Rulers and Bugis Traders in Colonial Eastern Sulawesi.” *Paper Symposium on Bajau Communities*. Jakarta: LIPI, 1993.
- Velthoen, Esther J. “Wanderers, Robbers, and Bad Folk: The Politics of Violence, Protection and Trade in Eastern Sulawesi 1750–1850.” In *The Last Stand of Asian Autonomies: Responses to Modernity in the Diverse States of Southeast Asia and Korea, 1750–1900*, edited by Anthony Reid, 367–88. St. Martins Press, 1997.
- . “Contested Coastlines: Diasporas, Trade and Colonial Expansion in Eastern Sulawesi 1680–1905.” *Thesis*, Murdoch University, 2002.
- . “Sailing in Dangerous Waters: Piracy and Raiding in Historical Context.” *IIAS News Letter*, March 2005.
- . “Pirates in Periphery: Eastern Sulawesi 1905.” in John Kleinen dan Manon Osseweijer *Pirates, Ports, and Coasts in Asia, Historical and Contemporary Perspectives*, (peny.) Singapore: ISEAS, 2010), hlm. 200–221.
- Vogel, W. Th. de. “Report about of the investigations carried out with regard to the sanitary condition of the port of Sibolga, Residency Tapanoeli, from 24th April until 6th May 1913.” *Mededeelingen van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst in Nederlandsch-Indië*, Anno 1915, Deel IV, Batavia — Landsdrukkerij, 1916, 62–98.
- Vonk, H. W. *Memorie van het Landschap Laiwoei*. [s.n.], 1928.

- Vosmaer, J.N. "Korte beschrijving van het Zuid-Oostelijk-Schiereiland van Celebes." *Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* 17 (1839).
- Vuuren, Louis van. *Het gouvernement Celebes: proeve eener monographie*. Vol. 1. Weltevreden, Batavia, Java: Hoofd Encyclopaedisch-Bureau, 1920.
- "Celebes in vijftig jaren," *De Indische Gids*, no. February (1929), hlm. 329-47.
- Warren, James Francis. *The Sulu Zone 1768-1898: The Dynamics of External Trade, Slavery, and Ethnicity in the Transformation of a Southeast Asian Maritime State*. 2nd ed. Singapore: NUS Press, 2007.
- Weber, Max. "Apakah Yang Disebut Kota." Dalam Sartono Kartodirdjo (peny.) *Masyarakat Kuno dan Kelompok-Kelompok Sosial*. Jakarta: Bharatara Karya Aksara, 1977, hlm. 11-42.
- Whitten, Anthony J., Muslimin Mustafa, dan Gregory S. Henderson. *Ekologi Sulawesi*. Diterjemahkan oleh Gembong Tjitrosoepomo. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press, 1987.
- Wignjosoebroto, Soetandyo. *Desentralisasi dalam Tata Pemerintahan Kolonial Hindia Belanda, Kebijakan dan Upaya Sepanjang Babak Akhir Kekuasaan Kolonial di Indonesia (1900-1940)*. Malang: Bayumedia, 2004.
- Yunus, Abdul Rahim. *Posisi Tasawuf dalam Sistem Kekuasaan di Kesultanan Buton pada Abad ke-19*. Jakarta: INIS XXIV, 1995.
- Zahari, A.M. *Sejarah dan Adat Fiy Darul Butuni (Buton)*. Vol. I. Jakarta: Depdikbud, 1977.
- *Sejarah dan Adat Fiy Darul Butuni (Buton)*. Vol. II. Jakarta: Depdikbud, 1977.
- Zanen, Marco. "Een roeping in Indië. De 'Ethische Politiek' na de Boni Expeditie (1905)." *Spiegel Historiael* 25, no. 6 (1990): 302-7.
- Zuhdi, Susanto, G.A. Ohorella, dan D. Said. *Kerajaan Tradisional Sulawesi Tenggara: Kesultanan Buton*. Jakarta: Depdikbud, 1996.

- Zuhdi, Susanto. "Perairan Buton Abad ke-19." Dalam dalam Cristian Pelras (Peny.), *Dialog Prancis-Nusantara, Aneka Ragam Pendekatan Dalam Penelitian Ilmu-ilmu Sosial dan Budaya Tentang Asia Tenggara Maritim*. Jakarta: Yayasan Obor Indonesia, 1998.
- . "Labu Rope Labu Wana, Sejarah Butun Abad XVII – XVIII." Disertasi: Jakarta: Universitas Indonesia, 1999.
- . "Jejak orang Butun dalam sejarah maritim Indonesia." Jakarta: MSI-Kemendikbud RI, 2006.
- . *Sejarah Buton yang Terabaikan: Labu Rope Labu Wana*. Jakarta: Rajawali Press, 2010.
- . *Nasionalisme, Laut dan Sejarah*. Jakarta: Komunitas Bambu, 2014.
- . Sejarah Buton yang Terabaikan; Labu Rope Labu Wana. Edisi Revisi. Jakarta: Wedatama Widyastra, 2018.

C. Koran

"Oepatjara perkawinan Agoeng J.M. Aroempone, Baginda Radja Bone dengan Andi Daloecheng, Aroe Baranti, Poeteri Adjapparang." *Soember Penerangan*, Agoestoes 1946.

"Perkawinan Aroempana dari Bone." *Soeloeh Ra'yat*, Agoestoes 1946.

"Binnenland Mijnbouw- en Cultuur Mijnbouw 'BOETON'. Mededeeling der directie in zake de gegevens betreffende de asphaltreserves." *De Telegraaf*. 20 Agustus 1931, edisi Ochtend.

"Aanvoer Djatihout." dalam, *Soerabaijasch handelsblad*, tanggal, 2 Juni 1933.

"Boeton Mijnbouw en Cultuur Maatschappij. Op het Kaboengka-terrein wordt thans niet meer gewerkt. – De hoeveelheid asfalt valt tegen". dalam "*De Telegraaf*". Amsterdam, 1931/03/17

D. Website

http://delpher.nl

digitalcollections.universiteitleiden.nl

link: *http://hdl.handle.net/1887.1/item:1996416*

https://www.atlasofmutualheritage.nl/en/Map-Bouton-Strait.7360